

Oponentský posudek disertační práce

Autor: Mgr. Anna Oravcová

Název práce: Česká hiphopová subkultura: konstrukce autenticity v českém rapu

Anna Oravcová se ve své disertační práci zabývá, jak napovídá koneckonců i samotný název práce, českým hiphopem se zvláštním důrazem na konstrukci a vyjednávání autenticity, tedy toho, jak, za jakých okolností a proč se v subkultuře českého hiphopu konstruuje představa jakési "pravosti". Disertační práci tvoří sedm kapitol, resp. devět, pokud zahrneme úvod a závěr, a dvě přílohy (scénář rozhovorů a seznam respondentů). **Práce je psaná kultivovaným jazykem, na odbornou literaturu je řádně odkazováno. Téma práce je jak pro českou, tak i mezinárodní vědu velice relevantní. Obsahově i formálně práce splňuje atributy disertační práce. Velmi oceňuji zejména kapitoly věnované genderovým aspektům hiphopu.** Jako člověk, který netrpí přehnanými iluzemi, co se týká míry a forem sebereflexe v rámci (českého) hiphopu, a pro kterého je tak hiphop *guilty pleasure*, se přiznám, že po jejich přečtení jsem byl takřka odhodlaný s českým hiphopem jednou pro vždy skoncovat. Na druhou stranu to byly některé problematické atributy práce, na které budu poukazovat (např. způsob konstrukce vzorku), kvůli kterým jsem svůj verdikt nad českým hiphopem ještě na čas odložil.

První aspekt, kterých bych autorce lehce vytknul, je ten, že, **není jasně formulováno, k jaké teoretické diskusi chce práce přispět.** Tato skutečnost se již tak trochu zhmotňuje ve formulaci samotného cíle a výzkumných otázek. V úvodu autorka uvádí, že cílem práce je "na příkladu hip hopu poukázat na to, jakým způsobem dochází ke kulturní translaci určitého fenoménu, jakým způsobem jsou vytvářeny a vyjednávány vztahy vnitřní hierarchie, a zejména v jakém vztahu je česká hiphopová subkultura ke svému vzoru, k americké hiphopové kultuře" (str. 3). Dále uvádí: "předmětem analýzy této práce je tudíž konstrukce identity českých rapperů a rapperek prostřednictvím autenticity." (str. 3) V metodologické části ale píše: "(h)lavní výzkumnou otázkou předkládané práce je konstrukce autenticity v českém rapu". (str. 86) Konkrétně ji zajímalo: "(1) jakým způsobem a zda vůbec čeští rappeři vnímají rozdíl mezi rapovou hudbou a hip hopem jako specifickou kulturou; (2) zdali je znalost historie hip hopu důležitá pro konstrukci autenticity; (3) jakým způsobem se v českém rapu projevuje specifická subkulturní ideologie dělení žánru na takzvaný mainstream a underground, jak tyto pojmy rappeři chápou, a co vypovídají o „pravém“ rapu; (4) do jaké míry je český hip hop doménou mužů; a (5) do jaké míry musí obsah textů odpovídat žité zkušenosti rapperů a jak se to projevuje na preferovaných tématech českého rapu." (str. 86) Z pohledu čtenáře mi toto přijde trochu zmatečné. Máme tu translaci, identitu a autenticitu. Jistě, pojmy spolu souvisí, ale je třeba, aby hned na začátku bylo zcela jasné, k čemu se autorka vyjadřuje, tj. k jaké teoretické diskusi. Nejvíc je samotná práce o konstrukci autenticity. **S tím poté souvisí také to, že není zcela jasné, na základě jakých kritérií si autorka vybrala jednotlivé domény autenticity** (str. 86), na které se ptala v rozhovoru a které posléze analyzovala. V metodologii jsem našel pouze informaci, že "vycházela za zahraničních studií hiphopových subkultur, zejména z prostředí USA, místa vzniku hiphopové kultury." Otázka je ale proč? Je to součástí nějaké

definice či konceptualizace autenticity? Jedná se o nejčastější atributy autenticity amerického hip-hopu?

Druhý aspekt, mnohem důležitější, je, že v práci není dostatečně vyargumentováno, jak do této diskuse (diskuse o autenticitě) chce autorka přispět. Ano, je možné, jak autorka tvrdí, že nejde analyzovat hip-hopovou scénu bez přihlídnutí k původnímu americkému prostředí. Nicméně "glokalizovaný" charakter hip-hopu neznámá, že se subkulturní formy hip-hopu šíří jednosměrně pouze z Ameriky či New Yorku. Vezměme například v potaz latino-americký reggaeton či brazilský funk. I tyto formy úzce souvisí s hip-hopem, přesto ale globálně cestují a samy ovlivňují další lokální kontexty (viz různé recentní spolupráce mezi rapovými a reggaetonovými umělci). Tím chci říct, že to, jak si tyto vztahy na začátku nastavíme, má následně vliv na naše konceptuální uvažování. **Práce v tomto ohledu explicitně neteoretizuje/nekonceptualizuje onu českou hip-hopovou autenticitu.** Ano, víme, že se v některých ohledech liší (např. tu není takový důraz na ghetto témata), v některých ne (např. maskulinita), ale tyto skutečnosti autorka nijak formálně nekonceptualizuje. Jinými slovy: práce poskytuje "pouze" jakousi deskripci českého prostředí, bez ambice na nějakou teoretizaci. A právě případové studie jako tato (autorka nepoužívá terminologii případových studií) téměř ze své podstaty musí stavět na tom, že již existující teorii nějakým způsobem rozvine (pokud tedy není *sensu stricto* induktivní). Odkazem na Snowa, Morrilla a Andersona (2003) lze říci, že ji rozvinula tím, že ukázala platnost manchesterské subkulturní školy a dalších přístupů v post-socialistickém prostředí, ale ani tento aspekt není dle mého názoru řádně konceptualizován. Určitým mocenským efektem toho poté je, že autorka skrze svou práci pouze nepřímo přitakala globální vědecké nerovnosti, v rámci které "západní" badatelé a badatelky vytváří teorie a badatelky a badatelé z ne-západních kontextů jim k tomu poskytují svůj deskriptivní materiál. Zjednodušeně řečeno, kvalitativními studiemi je třeba zcela explicitně přispívat k teorii (viz Silverman 2000; Snow, Morrill a Anderson 2003; Buroway 2009 atp.).

Třetí aspekt, který se podle mého názoru také podepisuje v nejasné teoretické/konceptuální práci, je metodologické nastavení. Autorka využila: (1) polostrukturovaných rozhovorů (n = 21), (2) kvalitativní obsahové analýzy vybraných alb a (3) zúčastněného pozorování na různých hip-hopových a rapových akcích. Použití všech těchto metod - tak, jak je autorka popisuje - vnímám více či méně problematicky. V případě rozhovorů podle mého názoru nedostatečně reflektuje samotnou tvorbu vzorku. V podstatě jde o konstrukci vzorku pomocí sněhové koule, což bývá taková retorická "obezlička" většiny kvalitativních kvalifikačních prací v Česku, která nikoho tolik neurazí, ale málokdo si uvědomuje, že tento způsob se nehodí všude a má zároveň svá negativa. Řetězové výběry, kam sněhová koule spadá, jsou totiž vhodné primárně v prostředí, kam člověk špatně proniká (typicky injekční uživatele nebo lidé bez domova), a ve kterém jste rádi za jakéhokoli respondenta či respondentku. To ovšem není případ autorky, která se v prostředí pohybuje roky. Takový výběr ale potom ze své podstaty tíhne k tomu, že se rekrutují v určitém ohledu podobní jedinci (například bezdomovci sdílící jedno nocležiště). Hrozí poté, že v určitém ohledu budou některé vaše závěry značně zkreslené. **V tomto kontextu není navíc vůbec diskutován samotný počet rozhovorů/respondentů. Neřeší se problém homogenity/heterogenity a s ním související teoretická/konceptuální nasycenost.** Jedinou dimenzí kontrastu, kterou autorka použila (pomineme-li skutečnost, že provedla rozhovor s jednou rapperkou) je underground/mainstream, ale i ten se v práci zas tolik neodráží. Z toho vyplývá, pokud byl záměr mít spíše homogenní vzorek, pak je vzorek 20 lidí o něco vyšší (viz Guest, Bunce, Johnson 2006), než je obvykle potřeba, a zároveň je onen jeden rozhovor s rapperkou zcela zbytečný. Pokud autorka chtěla spíše heterogenní vzorek, pak rozhovorů mohlo být i více a chtělo sledovat i jiné dimenze kontrastu, než jen underground/mainstream. Toto vše má zcela zásadní dopady na výsledky, které tak, až na několik

dílčích rozdílů, působí až příliš monoliticky. A i zde bych proto hledal původ skutečnosti, že z práce není explicitně jasné k čemu a jak vlastně teoreticky přispívá.

Ani druhá a třetí metoda, tj. kvalitativní obsahová analýza a zúčastněné pozorování, nebudí důvěru. Autorka tvrdí, že prováděla kvalitativní obsahovou analýzu. To je poměrně zavádějící tvrzení. Čtení textů není kvalitativní obsahovou analýzou (k tomu, co je, doporučuji text od Philippa Mayringa z roku 2000). Kvalitativní obsahová analýza zahrnuje aspoň základní frekvence pojmů, popřípadě jejich kolokace atp. Buď metodu autorka použila a není dostatečně popsáno jak, nebo ji nepoužila, v takovém případě bych volil jiný termín (např. analýza textů, hermeneutické čtení, rešerše atp.). V případě zúčastněného pozorování musím přiznat, že ačkoliv mne pasáže, ve kterých autorka líčí své "zákulisní" zkušenosti a příhody, velmi bavily, jsem přesvědčen, že jejich potenciál nebyl úplně využit. Bylo by vhodné je nějak celkově zarámovat - co ilustrují, jak, proč (například Clyde Mitchell podle míry komplexity situace rozlišil "trefné ilustrace", "sociální situace" a "případové studie"). Věřím, že prohloubení relevance dat získaných zúčastněným pozorováním a zároveň jejich lepší zarámování by pomohlo právě i v lepší práci v oblasti budování teorie (*theory-making*).

Tyto všechny aspekty se svým způsobem podepisují i do formálních aspektů práce. **Práce mohla obsahovat nějakou obrazovou přílohu, která by ilustrovala či rozvíjela jednotlivá tvrzení (např. fotografie z pozorování, přebal alba atp.).** Jako zdařilou nehodnotím ani celkovou strukturu práce (pět kapitol teorie, jedna o metodologii a jedna o výsledcích). Kvůli ne úplně dobře formulovanému cíli v úvodu tak čtenář musí čekat pět kapitol, než se dozví, o čem práce v podstatě je, a potom už následuje pouze jedna kapitola s výsledky. Absence nějaké distinktivní teoretizace se mimochodem projevuje už i v samotném názvu (pokud by autorka teoretizovala/konceptualizovala nějaké české/post-socialistické specifikum, tato skutečnost by se v něm dozajista projevila, např. v podobě "xxx: konstrukce autenticity v českém rapu").

Shrnu-li výše řečené: téma práce je jak pro českou, tak i mezinárodní vědu velice relevantní; obsahově i formálně práce splňuje atributy disertační práce; jsem ovšem přesvědčen, že nenaplnuje svůj potenciál. Pokud práce přispívá pouze tím, že autorka (preformativně) provedla výzkum v nezmapovaném prostředí, domnívám se, že to je málo. Je velká škoda, že se autorka v tomto ohledu nesnaží o budování své vlastní teorie (*theory-making*).

I přes možná kritičtější laděný posudek práci určitě **doporučuji k obhajobě**. Její tématická výjimečnost je neoddiskutovatelná. Pokud pak nějaká z výše formulovaných výtek vychází z mého špatného čtení

a/nebo porozumění práce/i, tak se omlouvám a jsem si jist, že tyto aspekty autorka v průběhu obhajoby uvede na pravou míru.

V Medellinu 15. 9. 2019

Mgr. Petr Vašát, Ph.D.
oponent